

Lucie Dorko – Branislav Dorko

ZÁTORSKÁ FARNÍ KNIHOVNA. PŘÍSPĚVEK K PROBLEMATICE FARNÍCH KNIHOVEN ULOŽENÝCH VE STÁTNÍCH ARCHIVECH

Předkládaný příspěvek si klade za cíl přiblížit historii a obsah poměrně rozsáhlé farní knihovny, která se nacházela na farním úřadě v Zátoru a jejíž část nyní spravuje Státní okresní archiv Bruntál se sídlem v Krnově. Přestože se dané téma může jevit jako zcela marginální, jsou autoři přesvědčeni, že může sloužit jako modelový příklad poukazující na daleko širší a složitější problematiku, která se tak či onak dotýká mnoha – ne-li většiny – státních archivů.

Na rozdíl od zámeckých či klášterních knihoven představují farní bibliotéky nepříliš probádanou oblast výzkumu, a to i přesto, že tvoří patrně nejčastější typ dochovaných historických knižních fondů na našem území.¹⁾ Zájem o tyto knihovny fondy vzrůstá teprve v posledních letech, a to bohužel především v souvislosti s jejich zásadním ohrožením. Kořeny stávající neutěšené situace lze sice spatřovat už v poválečném období po odchodu původního německého obyvatelstva z českého pohraničí, s ještě větší naléhavostí však hrozba jejich zániku vyvstává v současnosti, a to mimo jiné díky rušení farností, nezájmu odpovědných osob, prodejem farních budov či jejich stavebním rekonstrukcím.

V posledních letech se na církevní knihovny včetně farních biblioték cíleně zaměřuje především Katedra historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, jejíž pracovníci se snaží o dlouhodobější a prakticky zaměřený kontakt posluchačů s historickými knihami. Bylo zde za spolufinancování Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky vytvořeno několik typově rozdílných seminářů, v nichž si studenti zkouší různé práce spojené se zpřístupňováním historických knižních fondů a rovněž jsou za tímto účelem organizovány i celoroční odborné praxe.²⁾ Dále zde bylo realizováno i několik projektů za podpory studentského grantu s názvem Záchrana a katalogizace historických knihoven litoměřické diecéze, FF_2011_041.³⁾ Pro oblast ostravsko-opavské diecéze, pod

¹⁾ Jana Oppeltová, *Historické farní knihovny: Historie, pořádání a katalogizace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2014, s. 14.

²⁾ Blíže viz studijní opora vydaná v rámci projektu Jana Oppeltová, *Historické farní knihovny: Historie, pořádání a katalogizace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2014, s. 6–10.

³⁾ Stav výzkumu a publikované výsledky shrnují následující příspěvky: Jana Oppeltová, *Záchrana, pořádání a inventarizace písemností římskokatolické církve studenty katedry historie Filozofické fa-*

níž náleží i zátorská farnost, zatím žádná taková spolupráce s vysokou školou nevznikla, přestože Slezská univerzita v Opavě na rozdíl od Univerzity Palackého v Olomouci vzdělává studenty přímo v oboru knihovnictví a ohrožených historických farních knihoven je v tomto regionu rovněž velké množství. Většina těchto knihoven je svou velikostí i skladbou přitom vhodná pro zpracování právě studenty. Vedle spolupráce se vysokou školou by řešení stávající situace navíc nepochybně přispělo také zřízení diecézní knihovny.

Pomineme-li pochybné firmy, které objíždějí fary a nabízejí duchovním služby v podobě „vyčištění půd“ nebo „výkupu a odvozu nepotřebných věcí“, přicházejí do kontaktu s faráři poměrně často archiváři. Množství tisků z farních knihoven je díky tomu uloženo ve státních archivech, neboť jejich pracovníci by z titulu své profese měli mít pochopení pro záchranu ohroženého historického materiálu, i když se nejedná vyloženě o archiválie. V možnostech ani v kompetenci archivářů však není komplexní řešení této problematiky.

Archiválie církevních institucí jsou ve státních archivech uloženy vyjma postátněné agendy pouze jako depozitum a zpravidla zůstávají nadále majetkem církve.⁴⁾ Podle pokynu ředitele Zemského archivu v Opavě mají být farní knihovny uloženy v archivech ponechány jako dílčí celky v rámci archivní knihovny. Současně mají být veškeré bližší informace o dané farní knihovně zaznamenány ve spisu o fondu příslušného farního úřadu. V rámci archivů tvořících součást Zemského archivu v Opavě byla větší pozornost dosud věnována jen několika zde uloženým farním knihovnám, a to především farní knihovně z Žulové uložené v SOkA Jeseník⁵⁾ a přerovské farní knihovně deponované v SOkA Přerov,⁶⁾ kde je navíc uložena také cenná piaristická knihovna.⁷⁾

Vzhledem k plánované rekonstrukci fary i kostela v Zátoru se tamní farář v červnu 2007 obrátil na Státní okresní archiv Bruntál se sídlem v Krnově s žádostí

kulty Univerzity Palackého v Olomouci. In: Výuka archivnictví – vývoj, úkoly a perspektivy. Mezinárodní konference 14.–16. 3. 2012. České Budějovice. Archivní časopis (dále AČ), 64, 2014, suppl., s. 139–146; Martin Barus, *Chotětovská farní knihovna – nástin vývoje a stav dochování jejího historického fondu*. In: Porta Bohemica: sborník historických prací. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích 2013, s. 44.

⁴⁾ K problematice církevních depozit ve státních archivech viz např. Karel Řeháček, *Církevní depozita ve Státním oblastním archivu v Plzni a archivní fond Biskupství plzeňské*. In: AČ, 66, 2016, s. 5–14; Karel Müller, *Depozitní smlouvy s církvemi v Zemském archivu Opava. Zkušenosti s jejich uplatňováním v posledním desetiletí*. In: Tomáš Černušák – Jiří Mihola (ed.), *Církevní archivy a fondy v České republice*. Brno: Masarykova univerzita 2007, s. 16–18.

⁵⁾ Markéta Poskočilová, *Dějiny a katalog farní knihovny Žulová uložené v SOkA Jeseník*. Bakalářská práce. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, katedra historie a archivnictví 2014. Vedoucí práce Mgr. Jana Oppeltovej, Ph.D.; Markéta Poskočilová, *Vhled do farní knihovny v Žulové*. In: Jesenicko, 2017, 18 s. 8–13.

o provedení výběru archiválií mimo skartační řízení. Dne 27. června 2007 proběhlo na farním úřadě jednání, při kterém byl do okresního archivu předán soubor archiválií, které byly následně začleněny do již existujících archivních fondů farních úřadů Zátor, Lichnov, Sosnová a Brantice. Současně převzaté matriky byly předány do Zemského archivu v Opavě a přiřčeny k fondu Sběrka matrik Severomoravského kraje. Během uvedeného jednání byl přítomný zástupce okresního archivu dotázán, zda by nebylo možné do archivu předat i obsáhlou farní knihovnu, které během stavebních prací hrozila faktická likvidace. Přesto, že byl okresní archiv v tomto ohledu vstřícný, nedisponoval tak velkou volnou úložnou kapacitou, aby mohl celou farní knihovnu převzít. Knihovna, čítající odhadem více než tisíc svazků, byla z větší části umístěna v prostorách kostela, a to jednak ve skříních a na policích v sakristii a na kůru, ale dokonce i volně na zemi. Po dohodě s farářem archivář přímo na místě bez podrobnějšího zkoumání vybral jako vzorek 385 svazků, které byly současně s archiváliemi převezeny do archivu. Hlavním kritériem při tomto víceméně namátkovém výběru bylo, aby tituly bylo možno využít při historickém bádání, nebo aby byly jinak obsahově zajímavé. Zcela opomenuty tedy vesměs zůstaly tituly čistě liturgické. V neposlední řadě pak byla limitujícím faktorem skutečnost, že tato přejímka se musela vměstnat do jednoho služebního osobního vozidla. Knihy byly společně s archiváliemi depozitně uloženy v krnovském sídle archivu a tvoří přílohu archivního fondu Farní úřad Zátor. Fyzicky byly knihy bez jakékoli další evidence umístěny jako oddělený celek v jednom z depotů, v němž se nachází také archivní knihovna. Zcela neevidovaných zde zůstává mimoto i dalších několik stovek svazků knih, které byly do archivu předány z různých farních úřadů v rámci přejímek v druhé polovině padesátých let 20. století. U těch však již není možné ani dodatečně určit, z kterých konkrétních far byly vůbec převzaty. Obdobná situace panuje i v jiných okresních archivech náležících pod Zemský archiv v Opavě, z čehož je jasně patrné, že otázka zde uložených celků farních knihoven by si zasluhovala větší pozornost.⁸⁾

Knihy převzaté ze Zátoru v krnovském archivním depotu nerušeně odpočívaly až do roku 2014, kdy archiv nabídl Slezské univerzitě v Opavě jejich katalogizování v rámci diplomové práce, z níž vychází i tento příspěvek.⁹⁾ Teprve v průběhu zpra-

⁶⁾ Kateřina Hausnerová, *Historie a katalogizace fondu farní knihovny v Přerově deponované v SOkA Přerov*. Bakalářská práce. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, katedra historie a archivnictví 2009. Vedoucí práce Mgr. Jana Oppeltovej, Ph.D.

⁷⁾ Jiří Lapáček, *Osudy knihovny piaristů v Lipníku nad Bečvou po roce 1884*. In: Piaristé v Příboře. Sborník příspěvků z odborného symposia. Nový Jičín, 1995, s. 273–282.

⁸⁾ Lucie Dorko, *Knihovny Zemského archivu v Opavě*. Bakalářská práce. Opava, Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta 2012. Vedoucí práce PhDr. Libuše Foberová, Ph.D.

⁹⁾ Lucie Dorko, *Problematika farních knihoven uložených ve státních archivech na příkladu zátorské farní knihovny uložené ve Státním okresním archivu Bruntál se sídlem v Krnově*. Diplomová práce.

cování tohoto knižního fondu vyšlo najevo, že jádro farní knihovny vytvořil jako svou soukromou bibliotéku kněz Michael Scharabatke (* 1768–† 1848), který však v Zátoru působil jako kooperátor pouze v letech 1800–1805 a převážnou část svého života strávil jako duchovní správce v nedaleké Sosnové, kde také zemřel. Jeho knihovna se pak do Zátoru dostala až řadu let po jeho smrti.

Vzhledem k této skutečnosti je na místě uvést základní informace týkající se církevní správy oblasti – jak zátorská, tak i sosnovská farnost v minulosti náležela a stále náleží ke krnovskému děkanátu. Ten byl původně součástí olomouckého biskupství (respektive arcibiskupství), od roku 1996 tvoří součást nově založené Diecéze ostravsko-opavské. Obvod krnovského děkanství ve sledovaném období – tedy v první polovině 19. století – zahrnoval oblast Krnovska a částečně i Brun-
tálska.

Obec Sosnová se nachází v podhůří Jeseníků zhruba uprostřed mezi městy Brun-
tálem, Krnovem a Opavou. V minulosti byla středně velkou obcí s místním prů-
myslem a malým velkostatkem, v polovině 19. století zde žilo více jak 900 německy
hovořících obyvatel. V obci byla obecná škola, jejíž počátky spadají před rok 1690,
česká menšinová škola zde vznikla teprve v roce 1927. Nejstarší zmínka vztahující
se k faře v Sosnové spadá do roku 1478. Počátkem 16. století byla Sosnová stejně
jako široké okolí protestantská, teprve po roce 1622 zde měla fungovat filiálka fary
v Brumovicích. Roku 1727 byl na místě původního dřevěného kostelíka sv. Kate-
řiny vystavěn nový kostel a tehdejší majitel panství zřídil nadaci pro exposita pod-
řízeného faráři v Brumovicích a postavil mu přízemní obydlí se třemi místnostmi
a zahrádkou. V roce 1784 pak bylo toto beneficium povýšenou na samostatnou
lokálii s kongruou ze strany náboženského fondu. V roce 1845 byl sice tehdejšímu
lokálnímu kaplanovi Michaelu Scharabatkemu přiznán titul faráře, nicméně sos-
novská lokálie byla povýšena na faru teprve v roce 1873. Po druhé světové válce
byla Sosnová spravována excurrento z Velkých Heraltic. K Velkým Heralticím byla
Sosnová přifařena až do října 1948, kdy Sosnovou převzal lichnovský provisor.
V současnosti je farnost spravována excurrento farářem z Neplachovic. Neudržo-
vaná a sešlá budova fary byla v polovině osmdesátých let 20. století prodána sou-
kromé osobě jako rekreační objekt.

Zhruba 8 km severozápadně od Sosnové se nachází menší obec Zátor. Také
v tomto případě se dříve jednalo o čistě německou obec zemědělského charakteru,
která měla v polovině 19. století zhruba 700 obyvatel. O vzniku zátorské farnosti
a kostela není nic známo, má se však za to, že kostel tu byl již v 15. století. Po roz-
šíření luterské konfese zde byl ustanoven pastor, jenž však musel po roce 1622 s ná-
stupem protireformace svůj úřad opustit. Následovala řada místních duchovních
správců, z nichž Florian Hanel byl roku 1847 jmenován krnovským děkanem, ale

Opava, Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta 2015. Vedoucí práce PhDr.
Karel Müller.

své sídlo ponechal v Zátoru. Jeho nástupcem se roku 1877 stal dosavadní koope-
rátor Augustin Scholz, jenž byl v roce 1895 jmenován krnovským viceděkanem
a posléze děkanem, přičemž tento úřad v Zátoru zastával až do své smrti v roce
1917. Zátorská fara byla spolu s hospodářskými budovami postavena v roce 1783,
stávající jednodílný barokní kostel Nejsvětější Trojice byl postaven na místě pů-
vodního svatostánku v letech 1753–1755.

Křesťanské bohoslužby byly již v dávné minulosti vždy spojeny s liturgickými
knihami a také christianizace (nejen) našeho území byla spojena s pronikáním
a uplatňováním knižní kultury. Vznik prvních církevních knihoven sice souvisel
s nejvýznamnějšími církevními institucemi, ale postupem času i jednotlivé fary
měly k dispozici alespoň základní liturgickou a církevně správní literaturu. Exis-
tenci liturgických knih uložených většinou v příslušném kostele však nelze dávat
do přímé souvislosti s farní knihovnou. Příruční bibliotéky farářů, kaplanů a ko-
operátorů, které se ve větší míře začínají objevovat od 17. století, jim měly pomá-
hat s přípravou kázání a s orientací v církevně právní či správní problematice. Od
19. století dochází k rozkvětu farních knihoven, pro jejichž budování byl silným
impulzem také zájem státních a církevních úřadů. Zcela novým jevem se v první
polovině 19. století navíc stalo zakládání děkanských (vikariátních) knihoven.¹⁰⁾
Kněží tedy obvykle přicházeli do styku s třemi či čtyřmi typy knižních souborů.
Prvním typem byly tzv. liturgické knihy, které obvykle zůstávaly v kostele, případně
na faře a neovlivňovaly je výměny duchovních, nýbrž opotřebování knih či úpravy
liturgie. Jednalo se především o misály, rituály, evangeliáře, žaltáře, liturgické ka-
lendáře, liturgické předpisy a podobně. Druhý typ knižních souborů představo-
valy osobní kněžské knihovny, které putovaly se svým majitelem po různých farch.
Po smrti vlastníka pak mohly být tyto bibliotéky odkázány farnosti či jiným cír-
kevním institucím, příbuzným, přátelům, ale mohly být také například vydraženy
během vykonávání poslední vůle. Třetím typem pak byla samotná farní knihovna,
která mnohdy plnila také funkci veřejné knihovny.¹¹⁾ Zvláštním typem pak jsou
děkanské (vikariátní) knihovny, jejichž fondy sloužily výhradně k půjčování kně-
žím a bývaly trvale umístěny v sídle děkanství či v některé z jeho významných far.¹²⁾

Většina titulů zátorské farní knihovny, které byly převzaty do okresního archivu,
byla vydána v průběhu první poloviny 19. století, tudíž se dalo předpokládat, že
knihovna byla postupně vytvářena právě v tomto období. Jak již bylo výše zmi-

¹⁰⁾ Jana Oppeltová, *Historické farní knihovny: Historie, pořádání a katalogizace*. Olomouc: Univer-
zita Palackého v Olomouci, 2014, s. 15–22.

¹¹⁾ Bliže k tématu viz Jana Oppeltová – Věra Slavíková, *Od bibliotéky faráře ke knihovně pro farníky
– proměny zaměření a skladby farních knihoven římskokatolické církve*. In: *Variety české religiozity
v „dlouhém“ 19. století (1780–1918)*. Ústí nad Labem: Albis International, 2010, s. 149–159.

¹²⁾ M. Barus, *Chotětovská farní knihovna – nástin vývoje a stav dochování jejího historického fondu*,
s. 44–104.

něno, během zpracování knižního fondu bylo možné hned z několika vlastnických poznámek jednoznačně identifikovat jako původního majitele knihovny kněze Michaela Scharabatkeho. Archivní fond Farní úřad Zátor o Scharabatkem bohužel poskytuje jen minimum informací, přičemž jeho jméno není uvedeno ani v seznamu pomocných kněží. Základní údaje k jeho osobě se nachází pouze na poslední straně knihy kostelních účtů, kde je v rámci soupisu kooperátorů farnosti Scharabatke zmíněn s tím, že do Zátoru nastoupil 18. července 1800 a 6. května 1805 byl ustanoven kaplanem lokálie v nedalekém Býkově.¹³⁾ Výše uvedená zmínka o vlastnických poznámkách, které se v několika knihách objevují, si vynutila podrobnější průzkum archivního fondu Farní úřad Sosnová, který o dotyčném duchovním poskytuje poněkud více údajů než archiválie zátorské farnosti. Důležitý je v tomto směru především inventář kostela sepsaný Scharabatkem, jehož součástí jsou i základní životopisné údaje o autorovi.¹⁴⁾ Další informace pak nabízí archivní fond Děkaný úřad Krnov, v němž lze nalézt rukopisný katalog kléru děkanství a souhrnný přehled kléru děkanství.¹⁵⁾

Z uvedených zdrojů se dozvídáme následující: Michael Scharabatke se narodil 28. září 1768 v Ketři (německy *Katscher* – dnešní *Kietrz* v Polsku) v tehdejší Prusku Slezsku, teologická studia absolvoval ve Vratislavi (německy *Breslau* – dnešní *Wrocław* v Polsku), 24. května 1792 byl vysvěcen na kněze a 3. června 1792 proběhla jeho primice. Od 17. října 1792 do 6. září 1794 byl kooperátorem v Plšti (německy *Piltzsch* – dnešní *Pilzsch* v Polsku), poté byl farářem v Dětrichově (*Dittersdorf*), od 6. září 1799 se na základě povolení pruského krále stal farářem v Jindřichově, od 18. července 1800 byl administrátorem v Zátoru, od 10. června 1804 administrátorem v Sosnové, avšak již 28. září téhož roku byl povolán na místo kooperátora zpátky do Zátoru. Dne 10. listopadu přešel jako administrátor do Býkova, kde se od 6. května 1805 stal lokálním kaplanem. Od 17. dubna 1817 více jak tři desetiletí působil v Sosnové, kde byl nejprve kaplanem lokálie, od roku 1845 titulárním farářem a kde také 7. dubna 1848 ve svých 79 letech zemřel. Tyto údaje potvrzuje rovněž německá kronika Farního úřadu v Sosnové, jejíž český překlad je zveřejněn na internetu stejně jako zátorská farní kronika.¹⁶⁾ Z vlastnické poznámky na přídešti knihy *Die Psalme Davids* se kromě toho navíc dozvídáme, že 26. března 1784 Michaelu Scharabatkemu zemřela matka a 23. května 1794 mu zemřel otec. Zaznamenány jsou rovněž informace dokreslující profil Scharabatkeho osobnosti, takže v katalogu kléru děkanství se o dotyčném uvádí: „*Horlivý kaplan, velmi se-*

¹³⁾ Státní okresní archiv Bruntál se sídlem v Krnově, fond *Farní úřad Zátor*, inv. č. 14.

¹⁴⁾ Státní okresní archiv Bruntál se sídlem v Krnově, fond *Farní úřad Sosnová*, inv. č. 67.

¹⁵⁾ Státní okresní archiv Bruntál se sídlem v Krnově, fond *Děkaný úřad Krnov*, inv. č. 4 a 25. Za překlad velmi špatně čitelného rukopisu náleží poděkování Mgr. Zdeňku Kravarovi, Ph.D.

¹⁶⁾ Pavel Doležal, *Vesnice: Sosnová – farnost* [online]. [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: <http://brantice.unas.cz/>

čtělý, milující vědu a obzvláště teologická studia. Dobrý muž, mravně žijící, farníky oblíbený.“ Zajímavá je informace, že ovládal také slovanský jazyk. Ještě podrobnější charakteristiku poskytuje souhrnný přehled kléru děkanství z roku 1837, v němž se v rubrice věnované dalšímu vzdělávání kněží můžeme dočíst, že Scharabatke, jemuž tehdy bylo 65 let, se „*pilně stará o své vzdělávání, ... čte a neustále se dále vzdělává, má významnou sbírku knih nejlepších teologických děl a sám si píše svá kázání*“. Další rubriky katalogu nás informují, že jeho chování na veřejnosti bylo poněkud povýšené, ale uctivé a zbožné. Ze strany okolí byl vážený, nevyhledával společnost, většinou pobýval doma a zabýval se školním vyučováním a svými kázáními, nebyl rozhazovačný, byl vždy slušně oblečen. Při každé příležitosti prokazoval slovy i činy svou zbožnost, byl zdravý a silný, ve vztahu k vrchnosti ve svých kázáních vždy vyjadřoval nejlepší vztah a plnou loajalitu. Podobně jako většina ostatních kněží děkanátu byl i Scharabatke členem děkanské knihovny, z níž děkan kněžím zapůjčoval teologické časopisy a knihy.

Scharabatke svou knihovnu budoval jako čistě soukromou, což kromě výše uvedeného vyplývá také z toho, že se o ní v inventářích kostela ani v účetních knihách nenachází žádná zmínka, a také z jeho testamentu, v němž odkázal „*všechny své knihy ve čtyřech skříních*“ sosnovské lokálii s tím, aby jeho duchovní nástupci ve svých modlitbách pamatovali na jeho „*ubohou duši*“.¹⁷⁾ Scharabatkeho pozůstalostní spis, v němž by se daly očekávat bližší informace o knihovně, se bohužel nedochoval. Ani protokol o převzetí fary sepsaný 4. května 1848 – tedy měsíc po Scharabatkeho smrti – se o jeho privátní knihovně vůbec nezmiňuje, podrobně řeší účetní záležitosti a jen velmi obecně vlastní inventář kostela a fary. Teprve v příloze protokolu z roku 1871, kdy Scharabatkeho nástupce Anton Kaminke předával faru administrátorovi Johannu Kutschkerovi, se objevuje kusá zmínka o „*domácí knihovně s 1 135 svazky ve třech skříních včetně katalogu*“.¹⁸⁾ Ve fondu olomoucké konzistoře se mezi vizitačními protokoly nachází podrobný soupis osobní knihovny Antona Kaminkeho čítající 58 titulů (celkem 150 svazků) a vedle toho soupis „*knihovny lokálie v Sosnové*“, který obsahuje 517 titulů o celkovém počtu 1 135 svazků. Oba soupisy jsou datovány k 3. červnu 1856, přičemž druhý z nich poskytuje naprosto jedinečný celkový přehled o původním obsahu Scharabatkeho knihovny.¹⁹⁾

Během svého dlouhého života Michael Scharabatke budoval vlastní knihovnu s mimořádným zájmem o knižní kulturu, o čemž svědčí vedle neobvykle velkého rozsahu knihovny také skutečnost, že převážná část titulů je druhotně svázána do

¹⁷⁾ Zemský archiv v Opavě, fond *Velkostatek Sosnová*, sign. A 44-11, inv. č. 10.

¹⁸⁾ Státní okresní archiv Bruntál se sídlem v Krnově, fond *Farní úřad Sosnová*, inv. č. 67.

¹⁹⁾ Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc, fond *Arcibiskupská konzistoř Olomouc*, karton č. 1236, inv. č. 2746. Kopie tohoto soupisu Scharabatkeho knihovny tvoří jednu z příloh výše citované diplomové práce.

jednotné, velmi atraktivní celokožené nebo polokožené vazby s ornamentálně zlatě raženými hřbetními názvy knih na barevných štítcích.

Z dochovaných archivních pramenů obou farních úřadů se bohužel nepodařilo zjistit, kdy a proč byla Scharabatkeho knihovna přemístěna ze Sosnové do Zátoru. Odpověď na tuto otázku se nepodařilo dohledat ani ve fondu krnovského děkanství, ani ve vizitačních protokolech z obou farností, které jsou uloženy ve fondu Arcibiskupská konzistoř Olomouc. Víme pouze to, že knihovna byla přemístěna do Zátoru někdy po roce 1871. Bylo by teoreticky možné, že kdyby některý z farářů přešel ze Sosnové do Zátoru, mohl si vzít knihovnu s sebou, ale toto vysvětlení nemá oporu, srovnáme-li jmenné přehledy farářů v obou farnostech. Nabízí se proto hypotéza, že knihovnu z titulu své funkce převzal krnovský děkan Florian Hanel, případně jeho nástupce děkan Augustin Scholz, neboť oba měli své sídlo právě v Zátoru.

Vzhledem k nedostatku informací nelze stejně tak říci nic bližšího o tom, jaké byly osudy Scharabatkeho knihovny po jejím přemístění do Zátoru, nevíme nic o jejím využití ani o jejím uložení. Poté, co bylo torzo knihovny deponováno v krnovském archivu, začaly být v roce 2014 převzaté tituly průběžně zpracovávány zapisovány do elektronické databáze prostřednictvím katalogizačního programu Bach, konkrétně modulu „Staré a vzácné tisky“. Přestože bylo do archivu oficiálně převzato pouze 385 svazků, nebyly katalogizovány všechny. Do elektronického katalogu nebyla zahrnuta svázaná periodika, jejichž katalogizace je značně specifická. Jednalo se například o 18 svazků časopisu *Neues Magazin für katholische Religionslehrer* vydávaného v Landshutu F. K. Felderem z let 1810–1823, dále *Quartalschrift für Praktisches Schulwesen* vydávaný v Augsburgu z roku 1838 tři svázané ročníky (1835) katolického měsíčníku *Chrystosomus* vydávaného ve Vídni, či tři ročníky katolického konzervativního periodika *Eos – Münchener Blätter für Poesie, Literatur und Kunst*. Dále pak nebyly katalogizovány knihy vydané až po Scharabatkeho smrti, neboť evidentně netvořily součást jeho knihovny.

Při osobní návštěvě na faře v září 2015 bylo zjištěno, že zde zůstaly dochovány pouze tři svazky jediného titulu (*Katolische Religions-Unterricht*), které lze vzhledem k provedení jejich vazby jednoznačně považovat za součást někdejší Scharabatkeho bibliotéky. Zbytek stávající farní knihovny je tvořen víceméně jen nevelkým množstvím současné česky psané produkce. O osudu zbývajících částí někdejší Scharabatkeho knihovny, z níž byl v roce 2007 do archivu převzat jen vzorek, není nic známo. V té souvislosti připomeňme, že od roku 2007 se na zátorské faře vystřídal hned několik kněží, nějaký čas byla fara neobsazena, uskutečnila se celková rekonstrukce kostela a dílčí opravy farní budovy. O stavu, v jakém se během té doby fara nacházela, svědčí i to, že v celém objektu musela být provedena náročná desinsekce. Převážná část této kdysi s nesmírnou láskou a péčí vytvářené knihovny, tedy evidentně nakonec skončila na skládce nebo ve sběrných surovinách.

Přejdeme nyní k vlastnímu popisu dochované části někdejší Scharabatkeho knihovny. Použitý „původní“ systém signatur je velmi nejasný. Signatury se totiž

nacházejí pouze u 102 svazků, a to vždy na přední předsádce vpravo nahoře, jsou psány jednotným rukopisem tužkou. Skládají se vždy s velkého písmene „A“, „B“ nebo „C“ a čísla, v případě vícesvazkových děl pod lomítkem následuje číslo svazku. Na první pohled by se mohlo zdát, že se jedná o běžně používaný systém, kde majuskula značí formát svazku (A = folio, B = kvart, C = oktáv a menší), nicméně reálné rozměry svazků tomu neodpovídají. Víme, že Scharabatkeho bibliotéka byla v době jeho smrti uložena ve čtyřech skříních a nejspíše od roku 1871 ve třech skříních a byl k ní pořízen katalog, který se zjevně nedochoval a není o něm nic bližšího známo. Možné vysvětlení je tudíž takové, že počáteční písmeno signatury označovalo konkrétní skříň a následující číslo bylo pořadovým číslem. Fakt, že signatury obsahuje jen část titulů, by se dal objasnit tím, že se takto označily pouze tituly zapůjčené mimo faru a signatura tak mohla po jejich vrácení usnadnit zpětné uložení na správné místo. Použitý systém signatur pravděpodobně nevytvářel Scharabatke, ale byl vytvořen později.

Soupis z roku 1856 žádné signatury neobsahuje, jednotlivé tituly nejsou nijak členěny, a to ani tematicky, podle autorů či názvů, ani podle data vydání či jakkoli jinak. Ani pokud vyhledáme tituly označené signaturou v uvedeném soupisu, nenacházíme mezi soupisem a systémem signatur bohužel vůbec žádnou souvislost. Přestože si knihovna snad i díky atraktivní druhotné knižní vazbě zachovávala v průběhu let svou celistvost i rozsah, došlo k několika manipulacím, při nichž byl zjevně porušován předchozí systém uložení.

Během elektronické katalogizace dochované části Scharabatkeho knihovny byly všechny knihy označeny novými signaturami, jež jsou zapsány tužkou na přední předsádce vpravo nahoře a pro větší přehlednost jsou tyto signatury napsány na barevných samolepicích štítcích, které jsou do knih vloženy tak, že z jednotlivých svazků vyčnívají. Nové signatury se skládají z kódu knižního fondu „FKZ“ (Farní knihovna Zátor), pomlčky a pořadového čísla knihy. V případě vícesvazkových titulů následuje za pořadovým číslem lomítko a číslo svazku (dílu). Pokud jsou jednotlivé díly ještě dále členěny na části, následuje za číslem dílu rovněž malé písmeno značící část daného dílu. Pokud jsou v jednom svazku svázané různé tituly, jsou tyto odlišeny velkým písmenem uvedeným za pořadovým číslem. Stavění knižního fondu bylo prováděno formálně dle pořadového čísla, jak byly knihy postupně brány z regálů. Zkompletovány a vedle sebe pak byly stavěny vícesvazkové tituly.

Katalogizovaná část Scharabatkeho knihovny obsahuje 365 titulů, z toho 21 starších tisků, pouze šest knih není datováno. Nejstarší knihou ve zkoumaném souboru je dvousvazkové dílo clermontského biskupa Jean-Baptisty Massillona *Reden, von den vornehmsten Pflichten der Geistlichen, welche in den Conferenzen gehalten worden* vydané v Praze roku 1757. Tento významný francouzský teolog byl mimo jiné dvorním kaplanem Ludvíka XIV., kázal i pro Ludvíka XV. a byl považován za jednoho z nejlepších kazatelů a řečníků své doby. Druhou nejstarší knihou je dvoudílný anonymní soubor kázání pro mládež *Predigten für Kinder von reiferem Alter* vydaný v Lipsku roku 1771. Naopak nejmladším tiskem v souboru je anonymní

kniha úvah a rad, jak být dobrým zpovědníkem *Heiligung des Priesters durch die rechte, liebevolle und kluge Ausspendung des Sakramentes der Buße* vydaná v Lands-hutu roku 1846. Zajímavostí je, že tehdy 77letý Scharabatke si na přídeští knihy zapsal svým typickým rukopisem krátkou modlitbu: „*Pracuji pro větší slávu Boha a pro spásu mně svěřené mysli. Ó Bože, smiluj se, ať jsem každým okamžikem svého života připraven stát před Tvou soudcovskou stolicí...*“

Téměř všechny katalogizované tituly jsou psány v němčině, jež byla Scharabatkeho mateřským jazykem. Přestože ovládal i češtinu (možná polštinu), působil celou svou kariéru duchovního správce pouze na německém jazykovém území. Jako vzdělaný kněz nutně uměl také latinsky a latinské tisky byly poměrně hojně zastoupeny i v jeho bibliotéce. Do archivu však bylo převzato pouze 29 svazků latinsky psaných děl. U 49 katalogizovaných titulů se objevuje místy nebo souběžně s němčinou latina, u pěti titulů se vedle němčiny objevuje také řečtina.

Dochovaný vzorek titulů Scharabatkeho knihovny a zvláště pak její soupis z roku 1856, dávají nahlédnout do myšlenkového světa tohoto konkrétního kněze. Třebaže byl Scharabatke svým mimořádným zájmem o knižní kulturu přinejmenším v rámci krnovského děkanátu jednoznačně výjimečný, lze předpokládat, že do značné míry reprezentoval obecný intelektuální obzor slezského venkovského duchovenstva v první polovině 19. století. Těžiště knihovny obsahově spočívá zcela logicky v dílech náboženské povahy. Ostatně všechny důležité události v životě člověka tehdy měly náboženský ráz. Farář díky každodennímu styku s farníky dobře znal místní poměry, měl být vzorem a současně autoritou. Mohl tak účinně působit na obyvatelstvo a byl jedním z hlavních zdrojů pro utváření světónázoru svých farníků.

Hlavním úkolem farního kléru byla péče o duše obyvatel. Vedle konání pravidelných bohoslužeb bylo povinností duchovního pronášet kázání, jejichž smyslem bylo posluchače nejen poučit, ale i pobavit a přivést k pohnutí. K přípravě kázání existovala bohatá literatura i vzorová kázání, nacházíme je tudíž i v Scharabatkeho bibliotéce. Zmínit můžeme několikrát kázání jeho oblíbeného autora J. M. Sailera, starý tisk z roku 1771 *Predigten für Kinder von reiferem Alter*, knihu J. B. Bossueta *Erläuterungen einiger Schwierigkeiten, welche aus den Gebeten der heiligen Messe hergenommen werden*, či *Predigten abgehalten in der Hauptpfarrkirche zu St. Leopold in der Leopoldstadt*. Velké množství dalších tiskem vydaných kázání navíc obsahuje i soupis Scharabatkeho knihovny.

K důležitým úkolům duchovního patřilo vzdělávání místních obyvatel – zvláště mládeže – v základech víry a poslušnosti vůči Bohu. V tomto směru existovalo velmi úzké sepětí mezi duchovní a školskou správou. Scharabatkeho blízkým „kolegou“ a současníkem byl místní učitel Wilhelm Matzke, jenž zde působil v letech 1811–1850. Je nepochybné, že činnost katechety Scharabatke vykonával s velkou zodpovědností, neboť se zabýval nejen praktickou, ale i teoretickou stránkou výuky. Závažné jsou v té souvislosti například výše zmíněné nekatalogizované časopisy *Neues Magazin für katholische Religionslehrer*, jichž měl Scharabatke původně 24 ročníků, nebo čtyři ročníky periodika *Quartalschrift für Praktisches Schulwe-*

sen. Z kalogizovaných děl jsou to především knihy významného pedagoga J. H. Campeho, obsahující mimo jiné rozbor Rousseauova pedagogického polorománu *Emil*, dále například kniha F. Probsty *Katholische Glaubenslehre*, dílo reformátora německého vzdělávacího systému F. Oberthüra *Entwurf eines auf Menschen-Natur und Menschen-Bestimmung gegründeten vollständigen Erziehungs-Systems* či kniha *Christkatholischer Religions-Unterricht nach Anleitung des Diözesan-Katechismus des Bisthums Würzburg*.

Cesta k hlubšímu pochopení biblických textů byla pro každého zodpovědného kazatele a učitele víry vždy spojena s celoživotním samostatným studiem. Velká část titulů Scharabatkeho bibliotéky tak byla věnována biblistice, což dokumentují například díla G. M. Wittmanna *Über den Pentateuch Moses*, slovník J. F. Allioliho *Allgemeines Wörterbuch der heiligen Schrift*, dále několiksvazkové dílo F. X. Maßla *Erklärung der heiligen Schriften des Neuen Testaments*, nebo trojsvazková příručka A. Sandbichlera *Besondere Einleitung in die Bücher des neuen Bundes*. S biblistikou úzce souvisí díla zabývající se biblickou historií, jako například J. J. Steiner *Geschichte des alten Testaments a Geschichte des neuen Testaments*, či Ch. Schmid *Biblische Geschichte des alten und neuen Testaments*. Samotná Bible, respektive Nový zákon, je v souboru zastoupena třemi exempláři.

Především církevní, ale i obecné dějiny tvořily velmi významnou součást Scharabatkeho zájmů. Z dochovaných titulů lze zmínit například neúplnou řadu monumentálního Stolbergova díla *Geschichte der Religion Jesu Christi*, dvousvazkové Goldmannovy dějiny nazvané *Triumph Der Christkatholischen Religion. Von der Geburt unsers göttlichen Herrn und Heilandes Jesu Christi bis zum Jahre 1829*, nebo tři dochované svazky původně devítisvazkových církevních dějin A. H. Bérault-Bercastela *Geschichte der Kirche in einem getreuen Auszuge*. Kromě obecně historických titulů si Scharabatke do své knihovny pořídil i díla úzce zaměřená na historii jezuitského řádu, klášterů, významných chrámů či lokalit a zemí. Zdůraznit je přitom nutno neúplně dochovanou řadu historické topografie Rakouska a zajímavou historicko-topograficko-statistickou ročenku pro Franky a Würzburg. Za pozornost stojí také velmi podrobné osmidílné dějiny Tridentského koncilu P. Sforza *Geschichte des Tridentinischen Conciliums*, či Bucholtzův obsáhlý devítisvazkový přehled dějin vlády Ferdinanda I. *Geschichte der Regierung Ferdinand des Ersten*. Knihovna obsahuje rovněž biografická díla o významných historických osobnostech, světcích, biskupech a papežích. Za pozornost stojí také 20 dochovaných svazků původně 23svazkového díla A. Butlera *Leben der Väter und Märtyrer nebst anderer vorzüglichen Heiligen*.

Mezi témata, o něž se Scharabatke prokazatelně hluboce zajímal, patřil protestantismus a anglikánství, respektive vztah katolické církve k reformním náboženským hnutím. Dokladem tohoto zájmu je řada titulů jako například: J. B. Balzer *Beiträge zur Vermittlung eines richtigen Urtheils über Katholizismus und Protestantismus*, J. A. Möhler *Neue Untersuchungen der Lehrgegensätze zwischen den Katholiken Und Protestanten*, H. J. Schmitt *Versuch einer philosophischhistorischen Darstellung der Reformation in ihrem Ursprunge*, M. Prechtel *Friedensworte an die*

katholische und protestantische Kirche für ihre Wiedervereinigung, Ch. Robelot *Ueber den Einfluß der Reformation Luthers auf die Religion, die Politik und die Fortschritte der Aufklärung*, W. Cobbett *Geschichte der protestantischen Reform in England und Irland*, Le Pape de Trevern *Freundschaftliche Erörterung über die Kirche von England und die Reformation überhaupt*. Kromě dvou posledně jmenovaných titulů dokládá zájem o historii Anglie také úctyhodné desetisvazkové dílo J. Lingarda *Geschichte von England seit dem ersten Einfalle der Römer*. To, že se Scharabatke vedle hlubšího promýšlení víry zaobíral také otázkou možného sjednocení katolické a protestantské konfese, dokládá i zařazení knihy významného německého filozofa a polyhistora G. W. Leibnize *System der Theologie*.

Dalším okruhem zájmů reprezentovaným hned několika tituly byla Velká francouzská revoluce, již bylo věnováno například dvousvazkové dílo A. Mazase *Geschichte der französische Revolution*, dále kniha *Die christlichen Helden in der französischen Staatsumwälzung*, či obdobně koncipovaný několikasvazkový podrobný přehled obětí revoluce z řad katolického kléru – G. T. J. Carron *Die Glaubensbekenner der gallikanischen Kirche am Ende des achtzehnten Jahrhunderts; ein Werk nach echten Urkunden*.

Ačkoli obsahovým jádrem Scharabatkeho bibliotéky je teologie a církevní historie, obsahuje i publikace z oblasti lékařství, zahradnictví nebo geografie. Původce knihovny měl rovněž zájem o aktuální dění a kulturu, jeho knihovna obsahovala okrajově i krásnou literaturu.

Pomineme-li větší počet knih vydaných ve Vídni, je zajímavé, že se Scharabatke soustřeďoval více na publikace vydané v německých zemích než na území Habsburské monarchie. Stejně tak i skutečnost, že řada titulů (včetně historických) má přímý vztah k německým zemím, dokládá Scharabatkeho orientaci právě na tuto oblast, jež byla v dané době vnímána jako zdroj moderních trendů.

Pokud jde o vnější úpravu Scharabatkeho knih, nejčastěji se v grafické výzdobě (většinou na frontispisu) objevují portréty autorů či osobností, o nichž díla pojednávají, dále biblické či náboženské motivy, vedle kterých ale můžeme také najít například zobrazení mučení a mučičích nástrojů, scénu ze šmalkaldské války, v přílohách různé mapy, rodokmeny, pečetě a erby, či veduty. Jako součást grafické výzdoby musíme zmínit také drobné dekory, jako iniciály, viněty a vlysy. Z hlediska použitých technik je zastoupen okrajově dřevoryt, ve větší míře pak mědiryt, oceloryt i litografie.

U většiny knih je text vysázen frakturou, místy se vyskytuje také italika (především v latinsky psaných textech a v poznámkách pod čarou), švabach (například v nadpisech nebo při zdůraznění textu), ale i řecké písmo. Knihy hojně obsahují živá záhlaví, arabskou a římskou paginaci, signatury a čísla archů, stránkové kusoty a normy ve formě. V textu se často objevují poznámky pod čarou nebo marginální poznámky.

Prvotním účelem vazby byla ochrana knihy před poškozením, estetické hledisko bývalo spíše druhotné. Přesto byl však vzhled knižní vazby během celého vývoje ovlivňován uměleckými, výrobními a komerčními trendy. Výsledný vzhled knihy

tak závisel na zručnosti a uměleckém citění řemeslníka, požadavcích a finančních možnostech zadavatele. Většina tisků Scharabatkeho bibliotéky byla až na výjimky druhotně svázána, což svědčí o tom, že ke svým knihám přistupoval s velkou láskou. Atraktivní a zjevně i finančně náročné provedení vazeb napovídá, nakolik byl pro Scharabatkeho důležitý estetický vzhled jeho knihovny.

Nejčastějším typem vazby ve zkoumaném souboru je vazba celokožená, při níž jsou lepenkové desky a hřbet potaženy hnědou stříkanou kůží. Desky zdobí většinou jednoduchá slepotisková rámová kompozice, hřbet bývá plochý. Kompozice výzdoby hřbetu vychází z geometrie mezivazných polí, které jsou imitovány slepotiskem (zlacením). Při vytváření souběžných zlacených ornamentálních pásů knihvazač užíval speciální kolečka nebo válečky, občas jsou užitý také knihařské kolky s konturami různých ozdůbek. Součástí hřbetů jsou dále zlatě ražené zkrácené hřbetní názvy knih na červených papírových štítcích, v případě vícesvazkových děl jsou na hřbetu také zlatě ražená čísla svazků na modrých, případně zelených štítcích. Připomeňme, že celokožená vazba je nejkvalitnějším a současně nejnákladnějším typem knižní vazby. Velmi častou a méně okázalou variantou v Scharabatkeho bibliotéce je polokožená vazba, kde je kůže použita pouze na části knihy náchylné k poškození – tedy rohy a hřbet, na zbytek je použit papír, který však svým zpracováním imituje použitou kůži, takže na první pohled vazba působí jako celokožená. Méně často se v souboru objevuje celokožená vazba v černé kůži, která se od výše popsaného typu vedle barvy odlišuje také tím, že výzdoba hřbetu je sice také zlacená, rovněž jsou imitována mezivazná pole, ale většinou jen jednoduchou případně dvojitou linkou, ornamentální pás se objevuje pouze na krajích hřbetu a hřbetní názvy nejsou na papírových štítcích, ale jsou zlatě raženy přímo na hřbetu. Zcela okrajově je v knihovně zastoupena také nejlevnější varianta vazby, kterou je celopapírová vazba, při níž byl použit obyčejný nebo škrbový papír. Na příděsti se objevuje vedle obyčejného ručního papíru také papír mramorovaný, kátonový či škrbový. Ořízka je nejčastěji natíraná, červená, dále žlutá, případně zelená.

V účetních knihách v archivním fondu Farní úřad Sosnová se během Scharabatkeho úřadování již od roku 1817 v rámci výdajů v položce „*Auf Reparationen*“ opakovaně objevují částky vyplacené opavskému knihvazači Antonu Czeppanovi za vazby či převazby úředních i liturgických knih, případně nákup nových čistých knih pro farní agendu. Srovnáme-li některé z úředních knih z fondu Farní úřad Sosnová, které prošly rukama Antona Czeppana, s díly z Scharabatkeho soukromé knihovny, je zcela evidentní, že jejich druhotnou vazbou dotyčný farář pověřoval právě jmenovaného opavského knihvazače. Nabízí se otázka, zda měl Scharabatke u Czeppana nějaké zákaznické výhody, když mu dodával nejen soukromé, ale i úřední zakázky. Navštěvovala by tomu skutečnost, že Scharabatke dojížděl až do Opavy, třebaže knihvazačské dílny byly také v Horním Benešově (Otto Schertler), v Krnově (Ignatz Rieger), či v Bruntále, kde to měl ze Sosnové o něco blíž. Blízký vztah k Opavě navíc dokládají i opakované zakázky pro místního pasíře Johanna Siegela. Filigrány na papíru užitým pro příděsti Scharabatkeho knih svědčí o tom,

že opavský knihvazač Czeppan při své práci zjevně používal hlavně papír vyrobený v místní papírně náležející tehdy rodině Ruffů. Zde vyrobený papír nebyl určen pouze pro místní spotřebu, ale vyvážel se také do Haliče a na Moravu.

Vzhledem ke svému stáří a pohnutým osudům je knižní fond v poměrně dobrém fyzickém stavu. Jako největší problém ukázalo hlavně znečištění knih prachem, koženou vazbu místy napadl kožojed a na mnohých knihách lze pozorovat skvrny způsobené vlhkostí. Během katalogizace proto byly knihy částečně mechanicky očištěny, vrstva prachu z vrchní části ořízky byla odstraněna stlačeným vzduchem.

Na knižní fondy historických farních knihoven, jako tomu je i v případě Scharabatkeho bibliotéky, je třeba pohlížet jako na knižní pozůstalost konkrétního duchovního, který svou farnost určitým způsobem formoval. Zachovalé fondy starých farních knihoven mohou sice uchovávat cenné jednotliviny, ale hodnotné jsou zejména jako celek, který organicky vznikl v určitých souvislostech. Pod tímto zorným úhlem pak daná bibliotéka může podávat zajímavá svědectví o tom, co utvářelo myšlenkový svět daného kněze a jak mohl následně působit na své farníky. Stávají se příspěvkem k hlubšímu poznání života, postavení a situace kněžstva i jejich kulturní, sociální a správní role ve společnosti v dané době.

Třebaže se Scharabatkeho bibliotéku bohužel nepodařilo zachránit ve větší úplnosti, zůstává její dochované a v tomto příspěvku představené torzo dostatečně reprezentativní ukázkou toho, jaké informační zdroje profilovaly nižší duchovenstvo na slezské periférii v závěru osvětenství. Připomeňme, že v první polovině 19. století tvořilo náboženství ještě stále podstatnou součást života celé společnosti. Bylo významným znakem sebeidentifikace člověka s daným státem a zároveň jedním z nejdůležitějších prostředků kontroly státu nad obyvatelstvem. Farnost byla pro prostého člověka důvěrně známým mikrokosmem, v němž se odvíjely jeho duchovní potřeby, a víra hrála zásadní roli, neboť dávala jasný smysl lidskému životu. Kostel s farou býval symbolem dané lokality, rodné země, k níž byl člověk zvláště na venkově silně přitahován.

Obraz osobnosti sosnovského faráře Michaela Scharabatkeho nám díky jeho knihovně vyvstává daleko plastičtěji, než jen z několika kusých informací v archivních pramenech. Neznáme žádnou Scharabatkeho podobiznu a do dnešních dnů se už nedochoval ani jeho náhrobek, takže jeho bibliotéka po něm zůstala jako jediná hmatatelná památka. Již při zběžném pohledu na tuto knihovnu je zřejmý jeho mimořádný zájem o knižní kulturu. Scharabatkeho bibliotéka byla svým rozsahem i vnějším vzhledem na poměry obyčejného faráře v nevýznamné lokalitě nepochybně úctyhodná. Lze na ní dokumentovat, s jakou pečlivostí se tento intelektuálně založený kněz věnoval přípravě svých kázání a z jakých zdrojů vycházel. Obdobně můžeme vyzdvihnout míru zodpovědnosti, s jakou se věnoval činnosti katechety, díky čemuž můžeme současně zkoumat, jaké byly v tomto směru tehdy aktuální trendy. Vedle bibliotiky tvořily významnou součást Scharabatkeho zájmů také církevní, ale i obecné dějiny. Mezi témata, která Scharabatke prokazatelně hluboce promýšlel, patřil například protestantismus a otázka možného sjednocení ka-

tolické a protestantské konfese. Díky jeho zájmu o soudobé dění můžeme sledovat, jaké stanovisko zaujímal katolicky orientovaná knižní produkce k významným momentům té doby včetně Velké francouzské revoluce. Přestože těžiště Scharabatkeho bibliotéky samozřejmě tkví v teologii a církevní historii, lze díky spektru titulů, které tato knihovna obsahovala, názorně doložit, že oblast zájmů tohoto duchovního byla mnohem širší.

Na konkrétním případě Scharabatkeho knihovny lze ale rovněž názorně dokumentovat smutnou skutečnost, že historické farní knihovny nenávratně zanikají. Lze si samozřejmě klást otázku opodstatněnosti jejich existence vzhledem k omezeným možnostem jejich praktického využití a současně k náročnosti péče o ně. Záchrana, katalogizace a studium farních knihoven však umožňuje nejen zachytit unikátní knižní exempláře, ale navíc přináší mnoho cenných poznatků a obohacuje naše znalosti církevních dějin. Předně jsou však tyto historické knihovny hmatatelným dokladem snah o duchovní i duševní rozvoj někdejších obyvatel daného regionu a jejich záchrana by měla být odrazem naší současné kulturní úrovně a úcty k hodnotám vytvořeným našimi předchůdci.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE PFARRBÜCHEREI VON ZÁTOR (SEIFERSDORF IN SCHLESISCH-MÄHREN). BEITRAG ZUR PROBLEMATIK DER PFARRBÜCHEREIEN, DIE IN DEN STAATLICHEN ARCHIVEN EINGELAGERT SIND

Der Beitrag bringt Historie und Inhalt einer relativ umfangreichen Pfarrbücherei näher, die sich auf dem Pfarramt in Zátor (Seifersdorf) befunden hatte und deren einer Teil nun vom Staatlichen Kreisarchiv Bruntál (Freudenthal) mit Sitz in Krnov (Jägerndorf) verwaltet wird. Der Text verweist zugleich auch auf einen sehr viel weiteren Zusammenhang, der viele staatliche Archive betrifft. Die durch das Archiv von Krnov übernommenen Bücher sind 2014–2015 katalogisiert und in eine elektronische Datenbasis eingetragen worden. Im Verlaufe der Bearbeitung des Bücherfundus fand man heraus, dass der Kern der Bücherei vom Priester Michael Scharabatke (* 1768–† 1848), der die meiste Zeit seines Lebens als geistlicher Verwalter im nahen Sosnova (Zossen) verbracht hatte, als seine Privatbibliothek angelegt worden war. Seine Bibliothek war dann erst eine ganze Reihe von Jahren nach seinem Tode nach Zátor gelangt. Während seines langen Lebens legte Scharabatke eine eigene Bücherei mit seinem außergewöhnlichen Interesse an der Buchkultur an. Seine Bibliothek war mit ihrem Umfang und ihrer äußeren Gestalt für die Verhältnisse eines gewöhnlichen Pfarrers und der ziemlich unbedeutenden Lokalität ganz ohne Zweifel sehr beachtenswert. Man kann an ihr dokumentieren, mit welcher Sorgfalt sich dieser intellektuell veranlagte Priester der Vorbereitung seiner Predigten widmete, von welchen Quellen er ausging und mit welcher Verantwortlichkeit er sich der Tätigkeit eines Katecheten widmete. Neben der biblischen Theologie interessierte sich Scharabatke auch für die Kirchen- und allgemeine Geschichte. Zu den Themen, mit denen sich Scharabatke nachweislich aufs Tiefste beschäftigte, gehörte zum Beispiel der Protestantismus und die Frage einer möglichen Vereinigung von katholischer und protestantischer Kon-